כאן לאחר ברכה א"ר חנינא בר פפא כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל שנא' [א] גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא הקב"ה שנא' [ב] הלא הוא אביך קנך ואין אמו אלא כנסת ישראל שנא' [ג] שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך מאי חבר הוא לאיש משחית א"ר חנינא בר פפא חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים: ר' חנינא בר פפא רמי כתיב [ד] ולקחתי דגני בעתו וגו' וכתיב [ה] ואספת דגנך וגו'[א] ל"ק כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום ת"ר [א] ואספת דגנך מה ת"ל לפי שנא' [ו] לא ימוש ספר התורה הזה מפיך יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל ר"ש בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנא' [ז] ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו' ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן שנא' [ה] ואספת דגנך ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנא' [ח] ועבדת את אויביך וגו' אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן א"ל רבא לרבנן במטותא מינייכו ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי כי היכי דלא תטרדו במזונייכו כולא שתא: אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום רבי יהודה בר' אלעאי בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זו וזו נתקיימה בידן דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי זו וזו לא נתקיימה בידן ואמר רבה בר בר חנה אר"י משום ר"י בר' אלעאי [ב] בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך [ג] טרקסמון כדי לחייבן במעשר דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות דרך חצרות[ב] דרך קרפיפות כדי לפטרן [ד] מן המעשר [ה] דא"ר ינאי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית שנא' [ט] בערתי הקדש מן הבית ור' יוחנן אמר אפי' חצר קובעת שנא' [י] ואכלו בשעריך ושבעו: חוץ מן היין וכו': מאי שנא יין אילימא משום דאשתני לעלויא אשתני לברכה והרי שמן דאשתני לעלויא ולא אשתני לברכה [ו] דאמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן שמן זית מברכין עליו בפה"ע אמרי התם משום דלא אפשר היכי נבריך נבריך בורא פרי הזית פירא גופיה זית אקרי ונבריך עליה בורא פרי עץ זית אלא אמר מר זוטרא חמרא זיין משחא לא זיין והתנן [ז] הנודר [ח] מן המזון מותר במים ובמלח והוינן בה מים ומלח הוא דלא אקרי מזון הא כל מילי אקרי מזון נימא תיהוי תיובתא דרב ושמואל דאמרי [ט] אין מברכין בורא מיני מזונות אלא בה' המינין בלבד וא"ר הונא באומר כל הזן עלי אלמא משחא זיין אלא חמרא סעיד ומשחא לא סעיד וחמרא מי סעיד [י] והא רבא [י] הוה שתי חמרא כל מעלי יומא דפסחא כי היכי דנגרריה ללביה וניכול מצה טפי טובא גריר פורתא סעיד ומי סעיד כלל והכתיב [כ] ויין ישמח לבב אנוש ולחם לבב אנוש יסעד וגו' נהמא הוא דסעיד חמרא לא סעיד אלא[ג] חמרא אית ביה תרתי סעיד ומשמח נהמא מסעד סעיד שמוחי לא משמח אי הכי נבריך עליה שלש ברכות לא קבעי אינשי סעודתייהו עלויה א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא אי קבע עלויה סעודתיה מאי א"ל לכשיבא אליהו ויאמר אי הויא קביעותא השתא מיהא [כ] בטלה דעתו אצל כל אדם: גופא אמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן [ה] שמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ היכי דמי אילימא [ו] דקא שתי ליה (משתה[ד]) אוזוקי מזיק ליה [ל] דתניא [ז] השותה שמן של תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש [ח] הסך שמן של תרומה משלם את הקרן ומשלם את החומש[ה] אלא דקא אכיל ליה על ידי פת אי הכי הויא ליה פת עיקר והוא טפל ותנן [ט] זה הכלל [מ] כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה אלא דקא שתי ליה ע"י אניגרון דאמר רבה בר שמואל [נ] אניגרון מיא דסלקא אנסיגרון[ו] מיא

דכולהו

גוזל להקב"ה. את ברכתו: וכנסת ישראל. שכשחטאו[ו] הפירות לוקין: אין פשע. ולפי שהוא מיקל רואים האחרים ולמדין ממנו לעשות כן ליהנות מן העולם בלא ברכה ולכך נקרא זה המיקל חבר לאיש משחית: לירבעם בן נבט. שחטא והחטיא את ישראל[ז] כך הוא חוטא ומחטיא: בזמן שעושין רצונו. הדגן שלהם. וכשאין עושים לוטו נוטלו ומראה להם שהוא שלו: דברים ככתבן. שלא יעסוק בדרך ארץ: הנהג בהם. עם דברי תורה: מנהג דרך ארץ. שאם תבא לידי צורך הבריות סופך ליבטל מדברי תורה: אפשר. בתמיה אפשר כדבריך: ביומי ניסן. ימי הקציר: ביומי תשרי. דריכת הגתות והבדים: דרך טרקסמון. דרך שערי החצר והבית: [ח] פני הבית. פתח כניסה ויציאה: אין הטבל מתחייב במעשר. מן התורה אבל אכילת קבע אסור לאכול מדרבנן: זית אקרי. והוה ליה[ט] בורא פרי העץ שפרי קרוי זית ואין זו בריאת שמים כי בידי אדם היא בריאה זו אבל גבי גפן הגפן היא העץ והענבים הם פרי הגפן: חמרא זיין. להכי חשיב לקבוע לו ברכה לעצמו: ואמר רב הונא. הא דקתני מותר במים ובמלח ואסור בשאר אוכלין ומשקין לאו באומר קונם מזון עלי דאין מזון אלא מה' מיני דגן חטין ושעורין וכוסמין ושבולת שועל ושיפון[י] אלא באומר כל הזן עלי קונם וכל מילי נמי דלא אקרו מזון מיהו מיזן זייני בר ממים ומלח אלמא משקה ויין: סעיד. משביע טפי ממזון[כ]: והכתיב ויין ישמח לבב אנוש. וסיפא דקרא ולחם לבב אנוש יסעד משמע אבל יין אינו אלא משמח. ומשני לאו כדקאמרת אלא לחם יסעד ולא ישמח אבל יין סועד ומשמח: אי הכי. דיין וסעיד מזון הוא ונבריך עליה שלש ברכות לאחריו ואין אומרין לקמן בפרקין (דף מ.) כל שהוא משבעת המינין ולא מין דגן חכמים אומרים ברכה אחת: אוזוקי מזיק. לגופיה ואין זו אכילה שטעונה ברכה דגבי ברכה ואכלת כתיב[ל]: דתני'. דלאו כל אכילה היא: השותה שמן של תרומה. בשוגג: משלם את הקרן. כשאר[מ] מזיק את חבירו ממונו: ואין משלם חומש. דגבי חומש אכילה כתיב ואיש כי יאכל קדש בשגגה (ויקרא כב) פרט למזיק[נ]: ע"י הפת. משום לפתן: ע"י אניגרון. מין מאכל הוא ונותנים לתוכו שמן ושנוי במשנה[ס] בכמה מקומות[ע]: דאמר רבה בר שמואל. לא אתא הכא אלא לפרושי לן מאי ניהו: מיא דסלקא. מים שסלקו בהן תרדין:

דכולהו

כאן לאחר ברכה. וכן בפ' כל כתבי (שבת ד' קיט.) אמרי' כשהיו מניחים השולחן היו אומרים לה' הארץ ומלואה וכשהיו מסלקין השולחן היו אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם:

כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום שנאמר[מ] ואספת דגנך. וא"ת והא לקמן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מוקמי' ליה. וי"ל דמיירי ודאי שעושין רצונו אבל אין עושין רצונו כ"כ דאינם צדיקים גמורים * ועוד י"ל דפליג ליה אהא דלקמן שבא לפרש מה בין עושים ואין עושין והכא בעושים[נ] ואין עושים כי הדדי (א) נינהו:

דרך טרקסמון. פירש"י[ס] היינו לאורייתא אבל מדרבנן גם חצר קובעת כדמשמע בפ' יוצא דופן (נדה ד' מז:) איזהו חצר שחייבת במעשר וכו' וכן מוכח בפ' המביא (ביצה ד' לה.)[ע]:

טובא גריר. מכאן משמע שאסור לשתות יין מערב פסח מן המנחה ולמעלה[פ] ואם רוצה לשתו' צריך לשתות הרבה דטובא מגרר גריר:

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פ"ג מהל' תלמוד תורה הלכה ז טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כא [בהגה] וטוש"ע או"ח סי' קנו:

ז ב מיי' פ"ג מהל' מעשר הלכה ד ופרק ד הלכה א ז סמג עשין קלה טוש"ע י"ד סי' שלא סעיף פג:

ח ג טוש"ע י"ד סי' ריח סעיף יט:

ט ד טוש"ע או"ח סימן תע"ר סעיף א:

י ה ו מיי' פ"ח מהלכות ברכות הלכה ב סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רב סעיף ד:

יא ז מיי' פ"י מהלכות תרומות הלכה יא:

יב ח שם הלכה ב:

יג ט מיי' פ"ג מהלכות ברכות הל' ה סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רב סעיף ד וסימן רד סעי' יב ובסי' ריב ס"א:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כאן בזמן. ועוד י"ל כו'. עי' תשובת רשד"ם (חלק או"ח סי' (ל"ט) [ל"א]):

הגהות וציונים

א] בכתי"י הגירסא כתיב ואספת דגנך וגו' וכתיב ולקחתי דגני בעתו וגו' (וכ"ה הסדר הישר דפתח במקרא שבתורה, וגם כדאמר "כאן בזמן שישראל עושין וכו'" דק"ס): ב] ז"ל החזו"א (מעשרות ה, טו) תיבת "דרך חצרות" ע"כ ט"ס דעיקר הכניסה היא דרך חצרות, ובגיטין סא ע"א סח ע"א מנחות סז ע"ב ליתא וכן ברמב"ם פ"ד ה"א ליתא, עכ"ל. וכן בכתי"י ליתא. ועיין בצל"ח שעמד בזה ומיישב הגירסא שלפנינו: ג] נרצ"ל לא במקום תיבת "אלא" (הגהות מהרי"נ אדלר, וכ"ה בכתי"י): ד] בדפו"ר הגירסא "משחא" (ופירושו ששותה שמן זית) ומחקו המהרש"ל, ולפי הנראה תקנו תיבת "משתה" ע"פ הרי"ף דגריס ואי שתי ליה משתיא וכ"ה ברבינו יונה: ה] תיבות "הסך שמן וכו' עד את החומש" ליתא בכתי"י (ונכון הוא דאמאי צריך לאתוייה הכא ועיין צל"ח, דק"ס): ו] צ"ל אנסיגרון כך איתא ביומא עו. ובשבועות כג. וכן אי' בערוך (גליון): ז] צ"ל דבחמאו (רש"ש וכ"ה ברש"י שבעי"י עיי"ש) ובכתי"י הגי' שבשחוטאין: ח] ד"ה פני הבית צ"ל אחר ד"ה אין הטבל: ט] יש להוסיף והוה ליה השמן (ברכת ראש): י] אולי צ"ל טפי מזיין (באה"מ וכ"ה בכמה כתי"י, ועיין צל"ח שביאר בארוכה נוסח שלפנינו): כ] צ"ל כשאר (וכ"ה בדפו"ר וכתי"י): ל] במשנת ר' חייא ורי"א (יעב"ץ): מ] צ"ל נאמר (רש"ש) והפסק הנקודה צ"ל לפני תיבת "נאמר": נ] והכא בעושין ועושין ואין עושין כי הדדי כצ"ל ופי' דלקמן מפרש מה בין עושין ואין עושין כל כך כסברת התוס' בתירוץ א' ואין עושין כלל ואיכא ג' בבות דע"כ צ"ל דס"ל הכי כיון דמיישב הני ב' פסוקים דהאי קרא דועמדו זרים איירי בעושין ומפיק מיניה דאפי' אסיפת דגן אינם צריכים לעשות כמ"ש מלאכת דגן באותו קרא ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וקרא דואספת דגנך איירי באין עושין ע"כ פי' דאין עושין כ"כ דאל"כ קשה במאי מוקמת לקרא דולקחתי דגני אבל הכא לר"ח ב"פ אי ס"ד דאית ליה האי סברא למיפק מהאי קרא דועמדו זרים אפי' מלאכת אסיפת דגן למה ליה להקשות הני תרי קראי אהדדי ולקחתי דגני מואספת דגנך עדיפא מיניה הו"ל להקשות קרא דולקחתי דגני אקרא דועמדו זרים דמשמע אפי' זרים יעשו בשבילן אלא ודאי דלא מפיק מידי מהאי קרא כמו ר' ישמעאל ואיכ ל"ל ראיה אלא לפי מעלות אלו לאין עושין ראין עושין כלל ולעושין אבל לעושין כ"כ אין לך שום ראיה לחלק ביניהם וכי הדדי נינהו ואם כן ע"כ פליגי אהדדי (גליון): ס] נרצ"ל פי' ר"ת (הגהות מהרי"נ אדלר) וכ"ה בתוס' הרא"ש: ע] הנה הך "דיוצא דופן" היא משנה מפורשת במס' מעשרות פ"ג מ"ה, והך "דהמביא" הוא במס' תרומות פי"א מ"ג, ואמנם, כן הוא דרך התוס' אף שהמה משניות מפורשות כיון שסדר זרעים אין הכל רגילים בו, לכן במקום שהובאו משניות בתלמוד בסדרים הרגילים מציינין מקום להמסכת' הרגילה (צל"ח עיי"ש):

מסורת הש"ס עם הוספות

א) גיטין דף סא., ב) [עפירש"י ותוס' שם], ג) שם וכ"מ דף פו:, ד) [לקמן דף לו.], ה) עירובין סו: ודף ל., ו) עיין לקמן דף לד:, ז) פסחים דף קז:, ח) [פסחים מד. סוכה ל.], ט) תוספתא פ"י דתרומות ועיין כסף משנה פ"י דתרומות ה"ט (יפה עינים), י) לקמן מא. מד., כ) שבועות כג. [יומא עו.], ל) מלכים א' טו ל, מ) עיין חלה פ"א מ"ב, נ) דברים ח י, ס) יומא פ., ע) עיין רש"י שבועות כג. ד"ה ודלמא, פ) עיין פסחים צט ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כאן בזמן וכו' כי הדדי. נ"ב בפניהם מצאתי הם אוספים את הדגן אלא שאם אין עושין לוקח הדגן מרשותם:

ליקוטי רש"י

[ההתחלה בעמוד א]

באומר כל הזון. מתני' לאסור ליה בכל מילי לאו לאמר יאסר עלי מזון דודאי לא מיקרי מזון אלא ה' מינין דאשו מין דגן דזייני וסעדי ליבא אלא כגון דאמר יאסר עלי כל הזן דמשמע כל דבר המשביע דכל מילי זייני חוץ ממים ומלח אבל מיסעד לא סעדי ולא מיקרו מזון [עירובין ל.]. אניגרון. וקתם אניגרון מי שלק תרדין כדאמרינן (ברכות לה:) אניגרון מיא דסילקא [שבת קט.]. מין מאכל שנותנין בו יין וכמה מקומות שנינו בתוספ' אניגרון ואכסיגרון שנותנין בו יין ושמן [יומא עו.]. מיא דסלקא. תבשיל של תרדין [לקמן לט. שבועות כג.]. מרק תרדין [שבת קלד.].

תורה אור השלם

א) גֹּזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ וְאֹמֵר אֵין פָּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית: [משלי כח, כד]

ב) הַלַיְיָ תִּגְמְלוּ זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא הוּא אָבִיךָ קָּנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ: [דברים לב, ו]

ג) שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ: [משלי א, ח]

ד) לָכֵן אָשׁוּב וְלָקַחְתִּי דְגָנִי בְּעִתּוֹ וְתִירוֹשִׁי בְּמוֹעֲדוֹ וְהִצַּלְתִּי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי לְכַסּוֹת אֶת עֶרְוָתָהּ: [הושע ב, יא]

ה) וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: [דברים יא, יד]

ו) לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל הַכָּתוּב בּוֹ כִּי אָז תַּצְלִיחַ אֶת דְּרָכֶךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל: [יהושע א, ח]

ז) וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם וּבְנֵי נֵכָר אִכָּרֵיכֶם וְכֹרְמֵיכֶם: [ישעיה סא, ה]

ח) וְעָבַדְתָּ אֶת אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר יְשַׁלְּחֶנּוּ יְיָ בָּךְ בְּרָעָב וּבְצָמָא וּבְעֵירֹם וּבְחֹסֶר כֹּל וְנָתַן עֹל בַּרְזֶל עַל צַוָּארֶךָ עַד הִשְׁמִידוֹ אֹתָךְ: [דברים כח, מח]

ט) וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה כְּכָל מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכָחְתִּי: [דברים כו, יג]

י) כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ: [דברים כו, יב]

כ) וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד: [תהלים קד, טו]

דכולהו שלקי א"כ הוה ליה אניגרון עיקר ושמן טפל ותנן זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה הכא במאי עסקינן בחושש בגרונו דתניא החושש בגרונו לא יערענו בשמן תחלה בשבת אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגרון ובולע פשיטא מהו דתימא כיון דלרפואה קא מכוין לא לבריך עליה כלל קמ"ל כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי: קמחא דחיטי רב יהודה אמר בורא פרי האדמה ורב נחמן אמר שהכל נהיה בדברו א"ל רבא לרב נחמן לא תפלוג עליה דרב יהודה דר' יוחנן ושמואל קיימי כוותיה דאמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן שמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ אלמא אע"ג דאשתני במלתיה קאי ה"נ אע"ג דאשתני במלתיה קאי מי דמי התם לית ליה עלויא אחרינא הכא אית ליה עלויא אחרינא בפת וכי אית ליה עלויא אחרינא לא מברכינן עליה בורא פרי האדמה אלא שהכל והא"ר זירא אמר רב מתנא אמר שמואל אקרא חייא וקמחא דשערי מברכינן עלייהו שהכל נהיה בדברו מאי לאו דחיטי בורא פרי האדמה לא דחיטי נמי שהכל נהיה בדברו ולשמעינן דחיטי וכ"ש דשערי אי אשמעינן דחיטי הוה אמינא ה"מ דחיטי אבל דשערי לא לבריך עליה כלל קמ"ל ומי גרע ממלח וזמית דתנן על המלח ועל הזמית אומר שהכל נהיה בדברו אצטריך סד"א מלח וזמית עביד אינש דשדי לפומיה אבל קמחא דשערי הואיל וקשה לקוקיאני לא לבריך עליה כלל קמ"ל כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי: קורא רב יהודה אמר בורא פרי האדמה ושמואל אמר שהכל נהיה בדברו רב יהודה אמר בורא פרי האדמה פירא הוא ושמואל אמר שהכל נהיה בדברו הואיל וסופו להקשות אמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא כוותך מסתברא דהא צנון סופו להקשות ומברכינן עליה בורא פרי האדמה ולא היא צנון נטעי אינשי אדעתא דפוגלא דקלא לא נטעי אינשי אדעתא דקורא וכל היכא דלא נטעי אינשי אדעתא דהכי לא מברכינן עליה והרי צלף דנטעי אינשי אדעתא דפרחא ותנן על מיני נצפה על העלין ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ אמר רב נחמן בר יצחק צלף נטעי אינשי אדעתא דשותא דקלא לא נטעי אינשי אדעתא דקורא ואע"ג דקלסיה שמואל לרב יהודה הלכתא כותיה דשמואל: אמר רב יהודה אמר רב צלף של ערלה בחוצה לארץ זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין למימרא דאביונות פירי וקפריסין לאו פירי ורמינהו על מיני נצפה על העלים ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ הוא דאמר כר"ע דתנן רבי אליעזר אומר צלף מתעשר תמרות ואביונות וקפריסין ר"ע אומר אין מתעשר אלא אביונות בלבד מפני שהוא פרי ונימא הלכה כרבי עקיבא אי אמר הלכה כרבי עקיבא הוה אמינא אפי' בארץ קמ"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ אבל בארץ לא ונימא הלכה כרבי עקיבא בחוצה לארץ דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל אי אמר הכי הוה אמינא הנ"מ גבי מעשר אילן דבארץ גופא מדרבנן אבל גבי ערלה דבארץ מדאורייתא אימא בח"ל נמי נגזור קמ"ל רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דקא זריק אביונות וקאכיל קפריסין א"ל מאי דעתך כר' עקיבא דמיקל ולעביד מר כב"ש דמקילי טפי דתנן צלף ב"ש אומרים כלאים בכרם וב"ה אומרים אין כלאים בכרם אלו ואלו מודים שחייב בערלה הא גופא קשיא אמרת צלף ב"ש אומרים כלאים בכרם אלמא מין ירק הוא והדר תני אלו ואלו מודים שחייב בערלה אלמא מין אילן הוא הא לא קשיא ב"ש ספוקי מספקא להו ועבדי הכא לחומרא והכא לחומרא מ"מ לב"ש הוה ליה ספק ערלה ותנן ספק ערלה בא"י אסור ובסוריא מותר ובח"ל יורד ולוקח

דכולהו שלקי. כל מיני ירק שלוק: **החושש** בגרונו. וצריך לתת בו שמן הרבה דהוה ליה שמן עיקר ואניגרון טפל: **לא יערענו בשמן בשבת.** דמחזי ליה בתוך גרונו ואינו בולעו וכיון דלא בלע ליה מוכחא מילתא דלרפואה הוא וחכמים גזרו על כל רפואות הנכרות משום שחיקת סמנים שהיא מלאכה: **תחלה.** כלומר לכתחלה לא יתן השמן בפיו לשם ערעור כי אם לשם בליעה ואם בא להשהותו ישהנו: **דאית ליה הנאה מיניה.** לבד הרפואה יש לו הנאת אכילה: והלכתא וכו' עד פטר להו לא גרסינן ומה"ג הוא: **קמחא דחטי.** אוכל קמח חטים כמות שהיא: **בורא פרי האדמה.** כשאר כוסס חטין דתניא לקמן בפרקין (ד' לז.) שמברך עליו פרי האדמה: **דאשתני.** וגרע הואיל ולא אשתני לעלויא מעלייתא: **במלתיה קאי.** והוה ליה ככוסס חטין: **הכא אית ליה עלויא אחרינא.** הלכך יצא מכלל פרי ולכלל דרך אכילתו לא בא. אבל השמן מיד בא בשנויו לכלל דרך אכילתו ועיקר הפרי לכך נטעוהו הלכך פרי הוא: **מאי לאו.** מדאמר שערי מכלל דס"ל חיטי בפה"א דמסיק: **ומי גרע ממלח וזמית.** והיכי תיסק אדעתין דלא תבעי ברכה: **זמית.** שלמיר"א (א): **קוקיאני.** תולעים שבמעיים: **דאית ליה הנאה.** באכילה: **קורא.** רך של דקל. כשענפיו גדלים בכל שנה ושנה כדרך כל האילנות הנוסף בשנה זו רך ובשנה שניה מתקשה ונעשה עץ: **צנון סופו להקשות.** שאם אינו תולשו בעתו הוא מתקשה כעץ: **אדעתא דפוגלא.** לאכלו כשהוא רך ושמו פוגלא: **צלף.** מין עץ: **אדעתא דפרחא.** שם פריו: **מיני נצפה.** הוא צלף. לפי שגדלים בו כמה מיני אכילה קרי ליה מיני: **תמרות.** בתוך העלים גדלים כמין תמרות ובולטין בעלה כמו בעלין של ערבה: **אביונות.** הוא הפרי: **קפריסין.** הוא קליפה גדולה שסביבות הפרי כעין קליפה הגדילה סביב אגוזים דקים: **צלף נטעי אינשי אדעתא דשותא.** לאכול את העלים ואת התמרות שאין ממעטין את האילן בכך: **דקלא לא נטעי אינשי אדעתא.** לאכול את הקורא שהאוכלו ממעט ענפי האילן: **ערלה בחוצה לארץ.** מדברי סופרים היא: **דכל המיקל בארץ.** בערלה הלכה כמותו בחוצה לארץ. דכיון דאינה מן התורה הלך אחר המיקל: **גבי מעשר.** דהא דר"ע לגבי מעשר איתמר דמעשר פירות האילן דארץ גופה דרבנן שהתורה לא חייבה לעשר אלא דגן תירוש ויצהר: **כלאים בכרם.** קסבר מין ירק הוא: **מ"מ לב"ש הוה ליה ספק ערלה וכו'.** (ב) הלוי מ"מ מסקנא דפירכא דרבינא הוא ולמימר שאף הפרי עצמו מותר בחוצה לארץ דהא בארץ ספק הוא ותנן ספק ערלה כו': **ובסוריא.** ארם צובה שכבש דוד והוסיפה על גבול ארץ ישראל: **ובחוצה לארץ.** הלוקח מן המשוד על הערלה ויודע הוא שיש בפרדסו זקנות ונטיעות: **יורד ולוקח.** הימנו אף על פי שספק הוא אם יביא מן הנטיעות: ובלבד

לא יערענו. פירש"י להשהותו ואח"כ לפלוט וליתני בלידה מאי איריא ע"י אניגרון אפילו בעייה שרי לבלעו לאלתר דהא ליתא אסור אלא לערער דהיינו להשהותו ע"כ פי' הר"י לא יערענו אפי' בבליעה בלא שהייה שכל שתייה שאינה אלא לרפואה קרי ליה ערעור ואפי' כשבולעו והיינו טעמא דמתסר משום דקא מוכחא מילתא דלרפואה קא מכוין א"נ יש ליישב פירוש רש"י לא יערענו להשהותו אבל נותן הוא לתוך אניגרון ואפילו להשהותו או בולעו (ג) בעייה בלא שהייה: **כיון** דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי. ונראין הדברים (ד) דאם אדם שותה משקין אם המשקין רעים לשתות דלית ליה הנאה מיניה לא בעי ברוכי ואי אית ליה הנאה מיניה בלא הרפואה בעי ברוכי: **והלכתא** שכתוב בספרים לא גרסי' דלשון ה"ג הוא עד קמחא וכו': **קמחא** דחיטי. נראה דלא מיירי בקמחא ממש דאם כן לא שייכא ביה ברכה דבורא פרי האדמה אלא מיירי בקמחא שקורין אישקלא"טיר או בקמח ששוטין מסלת שועל שמייבשין בתנור: **לא** נטעי אינשי אדעתא דקורא. וסבר גמ' כוותיה דשמואל וא"כ אותן לולבי גפנים דלא נטעי אינשי אדעתא דהכי מברכין עלייהו שהכל נהיה בדברו ואותן שקדי' כשהם רכים אוכלים קליפתם החיצונה ולא נטעי להו אדעתא דהכי למיכל להו כשהן רכים כי אם לאכול הגרעינין שלהן כשיתבשלו מברך עלייהו נמי שהכל: קליפי

מסורת הש"ס עם הוספות

א) תוספתא פרק ט דתרומות [ופרק ו דשביעית] [תוספתא שבת פי"ג], ב) [לקמן דף לח.], ג) [לעיל לה:], ד) לקמן מ: נדרים נה., ה) עירובין ד' כח., ו) [שבת [ז.] נה. קטו. עירובין נד. חגיגה טו: ר"ה כ"ד: כתובות יב: יג. נ. קדושין לג. [לג:] ב"ק יד. מו: נו: גיטין עה: ב"ב קלג: שו"ת מג: סנהדרין מ: כריתות יט: נדה יב. יח. כה:], ז) מעשרות פ"ד משנה ו, ח) שבת דף קלט., ט) [תוספתא סוף פ"ג דכלאים], י) ערלה פ"ג משנה ט קדושין לט., כ) שבת נג:, ל) עיין קידושין לח ע"ב.

◆

לעזי רש"י

שלמיר"א. פירוש זמית, מי מלח, ליר מלח (שיטה מקובצת שם): אישקלאטיר. פירוש קמח שאינו נטחן כ"כ ויש בו עדיין טעם חטה (תוספות הרא"ש):

◆

ליקוטי רש"י

דכולהו שלקי. שלקות של ירק [שבועות כג.]. של שאר מיני ירקי [יומא עו.]. **כיון דאית ליה הנאה.** שהרי מאכל הוא בעי ברוכי [לקמן לח.]. **לקוקיאני.** תולעים שבמעי מעים [שבת קט.]. **קורא.** רך הגדל בענפי הדקל בכל שנה כדרך שאר אילנות ולשנה שניה הוא מתקשה ונעשה עץ [לקמן נו:]. **קור.** דבר רך הנוסף על הדקל בכל שנה וקודם שיגיעו ימות הגשמים ויתקשה ויעשה עץ קרי ליה קור וטוב למאכל הוא [עירובין כח:]. **צלף.** מין אילן הטוען ג' מיני פירות אביונות וקפריסין ותלאין וכו' כדאמר פרים תוקף הכמים (ב"ב כח:) [שבת ל:]. אילן גדול הוא ועל ענפים הרבה ושלשה מיני אוכל יש בפירותיו אביונות קפריסין ותלאין [שם קנ:]. פרי שלא ניכר בו היום ונגמר לסוף ג' ימים [ב"ב כח:]. **כל המיקל כו'.** גבי ערלה והוא הדין לכלאים שאף היא מצוה התלויה בארץ ואינה נוהגת מן התורה אלא בארץ [שבת קלט.]. **ספק ערלה.** ספק עמדו עליה שלא שנים או נמי פרדס שיש בו נטיעות ערלה ושאר נטיעות ולקטו עובד כוכבים מן הפירות ואין ידוע מאיזה. **ובסוריא.** היא ארם צובה שכבש דוד וצרפה עם ארץ ישראל וקסבר כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש הלכך ספיקו מותר ולקמן (קידושין לט.) פרכינן ואי הלכה למשה מסיני היא בחוצה לארץ היאך מיקל בספיקה ומשני איתא כך נאמרה הלכה ספיקה מותר בחוצה לארץ ודאה אסור. **ובחוצה לארץ.** דלחזק טפי ולא מיתלף. **יורד.** ישראל ולוקח מן העובד כוכבים הלוקט מפרדס שיש בו נטיעות ילדות וזקנות וישראל יודע שהוא נכנס שם ולוקט לכתחלה [קידושין לח:].

◆

עין משפט נר מצוה

יד א ב מיי' פ"ח מהל' ברכות הל' ב סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רב סעיף ד:

טו ג מיי' פכ"א מהלכות שבת הל' כד טוש"ע או"ח סי' שכח סעיף לב [רב אלפס שבת פ"ט י"ד דף מד]:

טז ד טוש"ע או"ח סי' רד סעיף ח:

יז ה מיי' פ"ג מהלכות ברכות הלכה ג סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רח סעיף ה:

יח ו ז ח מיי' פ"ח שם הלכה ג ד ו ח סמג שם טוש"ע או"ח סי' רד סעיף א:

יט ט טוש"ע או"ח סי' רג סעיף ח:

כ י מיי' פ"ח מהלכות ברכות הלכה ו סמג שם טוש"ע או"ח סי' רב סעיף ו:

כא כ מיי' פ"י מהל' מ"ש ונטע רבעי הלכה ג סמג עשין קלו טוש"ע יו"ד סימן רצד סעיף ג:

כב ל מיי' פ"ב מהל' תרומות הלכה ד:

כג מ מיי' פ"ה מהל' כלאים הל' ב טוש"ע יו"ד סי' רצו סעיף טו:

כד נ מיי' פ"י מהלכות מאכלות אסורות הל' יא סמג לאוין קמב טוש"ע יו"ד סימן רצד סעיף ט י:

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה זמית שלמיר"א. נ"ב פי' מי מלח: (ב) ד"ה מ"מ לב"ש וכו' ערלה וכו' ובולה הלוי מ"מ: (ג) תוס' ד"ה לא יערענו וכו' או בולעו. נ"ב והאי ובולע כלומר או בולעו: (ד) ד"ה כיון וכו'. ונראין הדברים. נ"ב עיין לקמן דף ל"ח ע"א גבי שתיתא לכה:

◆

גליון הש"ס

גמ' הואיל וקשה לקוקיאני. כלחמא שבת דף קט:

◆

רב נסים גאון

אי אמר הכי הוה אמינא הני מילי מעשר (ירק) [אילן] דבארץ גופיה מדרבנן. שנינו במסכת ראש השנה בפ' א' באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמטים וליובלו' לנטיעה ולירקות ובברייתא (שם דף יב) לירקות ולמעשרות ואמרינן לירקות מאי ניהו מעשר ירק היינו מעשרות תנא דרבנן וקתני דאורייתא וליתני דאורייתא ברישא איידי דחביבה ליה אקדמה ותנא דידן תנא דרבנן וכל שכן דאורייתא ובמסכת יומא בפרק יום הכפורים (דף פג) איתא נמי גרוזין כרישין ואוכל ואינו צריך לעשר והני מילי ירק דרבנן ובתחילי' מסכת מעשרות דבני מערבא אמרי ירקות מנין איסי בן עקביא אומר המעשרות לירק מדבריהן לפי שהכתוב לא זכר אלא זרע הארץ ופרי העץ כדכתיב וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ אבל ירק מדרבנן הוא כדפרשי':

◆

הגהות וציונים

א] בכתי"י נוסף רב יהודה אומר בפה"א פירא הוא ואע"ג דאישתני במילתיה קאי רב נחמן אמר שהנ"ב הואיל ואשתני אשתני (וכ"ה בראש ראה שטמ"ק ובבה"ג): ב] בכתי"י הגירסא דשמואל ור' יוחנן (וכ"ה בראש והתרי"): ג] [צ"ל דתניא] (גליון): ד] [פי' בערוך מרק והטור בא"ח סי' ר"ד פי' מי מלח ורבינו האי פירש שהוא הקצף] (גליון): ה] עיין רש"ש דצ"ל דפרחא: ו] צ"ל ותניא (יעב"ץ, ועוד וכ"ה בכתי"י ובס"י): ז] בכתי"י והא תניא (וגירסא אמיתית היא דלא אמרינן "ורמינהו" אלא היכי דרמינן ברייתות אהדדי, דק"ס): ח] עיין תוס' חולין ו ע"ב ד"ה והתיר רבי דגרסי ה"מ מעשר ירק וצלף (יד דוד מהדו"ק) וכ"ה בכתי"י: ט] צ"ל דתניא (הרדי"י לנדא, יעב"ץ ועוד): י] צ"ל בחושש בגרונו (יד דוד מהדו"ק וכ"ה בכתי"י), ורש"י קאי אגמרא ולא אברייתא, אולם עיין בפמ"ג סימן רב משב"ז סק"ב שאומר דרש"י איירי לענין שבת ולפי"ז צ"ל כלפנינו: כ] ומערער לשון והער כדה (בראשית כד, כ) (ר"ב אשכנזי): ל] עי' הגרי"ץ אות א', ונראה פשוט דרש"י קאי אגירסת כתי"י הנ"ל, וכ"ה בכל דפוסי' שד"ה במלתיה קאי הוא על רב יהודה והוא קודם לד"ה אשתני (בלא דל"ת) שזה על דברי רב נחמן, ולפנינו הוא ע"פ מהרש"ל שהפכן והגיה דאשתני ע"פ הגמ' לפנינו אבל לפי"ז דברי רש"י אינם מובנין היטב, דק"ס: מ] נדצ"ל הוא הקליפה הגדולה סביבות הפרי (באה"מ) וכ"ה ברש"י שבריי"ף: נ] [משקין לרפואה כצ"ל רש"א] (גליון) וכ"ה בתורי"ם: ס] תיבת "שועל" ט"ס דהא מין שעורים הוא ולבר"ע ברכתו שהכל (הגר"א אולר, עוללות אפרים הל' ברכה"מ ה"ד) או שצריך להגיה בקמח במקום "בקמחא" וכ"מ בתוס' ריה"ח: ע] צ"ל בקליפתן (ברכת ראש):